

на задоволення власних потреб будь-яким чином, чітке усвідомлення протиправності своїх діянь.

У процесі дослідження нами було доведено, що на формування і вияв особових характеристик осіб, які вчиняють злочини в бюджетній сфері, істотно впливають: початкова налаштованість посадовців на можливість використання службового становища і посади в особистих корисливих інтересах; наявність в їх оточенні осіб із високим рівнем матеріального добробуту, досягнутого злочинною діяльністю; зниження вже досягнутого раніше рівня матеріальної забезпеченості особи і бажання підняти його злочинним шляхом; орієнтованість на високі стандарти життя, досягнуті товаришами по службі; наявність звичок або хобі, що потребують значних капіталовкладень.

*Вознюк Андрій Андрійович -
завідувач наукової лабораторії з
проблем досудового розслідування
Національної академії внутрішніх
справ, кандидат юридичних наук,
доцент*

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПОРЯДКУ ВИЗНАННЯ ЗЛОЧИННИХ ОБ'ЄДНАНЬ ТЕРОРИСТИЧНИМИ

Високий рівень злочинності в Україні є одним із основних факторів, що гальмують сучасні соціально-економічні реформи європейського зразка. Протягом декількох останніх років у структурі злочинності спостерігається тенденція активного зростання окремих її видів, зокрема злочинної діяльності, пов'язаної з тероризмом. Терористичні злочини, з огляду на специфіку механізму їх скоєння, вчиняють здебільшого в різних формах співучасті, передусім організованих, стрімке збільшення кількості яких останніми роками вражає. Якщо у 2013 р. зафіксовано один випадок створення терористичних об'єднань та участі в них, то у 2014 р. - 478, а у 2015 р. - 849 [1].

Під час виявлення та розслідування цих злочинів, а також судового розгляду кримінальних проваджень за фактами їх учинення, в правоохоронних і судових органів виникають труднощі, значна частина яких пов'язана з порядком визнання об'єднань терористичними.

Попри те, що органи досудового розслідування кваліфікують створення терористичної групи, терористичної організації та участь у них за ст. 258³ Кримінального кодексу (КК) України, суди не завжди з цим погоджуються, приймаючи зазвичай одне з таких рішень: 1) засуджують винних осіб за вчинення злочинів, передбачених ст. 258³ (у разі сукупності й за іншими статтями) КК України; 2) виправдовують осіб за вчинення злочинів, передбачених цією статтею; 3) здійснюють перекваліфікацію, унаслідок чого засуджують осіб за злочини, передбачені іншими статтями КК України, зокрема ст. 256 (сприяння учасникам злочинних організацій та укриття їх злочинної діяльності), 260 (створення не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань) КК України*.

Такі результати судового розгляду зумовлені складною процедурою визнання певних злочинних об'єднань терористичними. Спробуємо розкрити цю процедуру та з'ясувати її значення для кваліфікації злочину, передбаченого ст. 258³ КК України.

У ч. 1 ст. 258³ КК України встановлено кримінальну відповідальність за створення терористичної групи чи терористичної організації, керівництво такою групою чи організацією або участь у ній, а так само організаційне чи інше сприяння створенню або діяльності терористичної групи чи терористичної організації.

Попереднє вивчення питання видається цілком безпроблемним. Норма, описана в цій статті, схожа на аналогічні, що передбачені ст. 255, 257, 260 КК України. Насправді ситуація набагато складніша, оскільки, одразу виникає питання: що таке терористична група й терористична організація та де визначені ці види злочинних об'єднань?

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про боротьбу з тероризмом» від 20 березня 2003 р., терористична група - це

* За результатами вивчення 76 вироків, у яких обвинувачено 80 осіб у вчиненні злочину, передбаченого ст. 258³ КК України, встановлено, що: 55 осіб (68,8 %) засуджено за ст. 258³ КК України; 9 осіб (11,2 %) виправдано за ст. 258³ КК України; дії 16 осіб (20 %) перекваліфіковано на інший злочин, передбачений ст. 256, 260 КК України.

група з двох і більше осіб, які об'єдналися із метою здійснення терористичних актів, а терористична організація - стійке об'єднання трьох і більше осіб, яке створене з метою здійснення терористичної діяльності, у межах якого здійснено розподіл функцій, встановлено певні правила поведінки, обов'язкові для цих осіб під час підготовки та вчинення терористичних актів. Організація визнається терористичною, якщо принаймні один із її структурних підрозділів здійснює терористичну діяльність із відома хоча б одного з керівників (керівних органів) усієї організації [2].

Знову ж таки здається все просто: для кваліфікації злочину за ст. 258³ КК України необхідно встановити ознаки його складу, зокрема ознаки зазначених у законі терористичних об'єднань. Водночас це не вичерпує всіх труднощів кваліфікації злочинів, учинених учасниками терористичних об'єднань.

Джерело найбільших проблем криється в положеннях ст. 24 Закону України «Про боротьбу з тероризмом» від 20 березня 2003 р.

Відповідно до ч. 1 ст. 24 вказаного Закону, організація, відповідальна за вчинення терористичного акту і визнана за рішенням суду терористичною, підлягає ліквідації, а належне їй майно конфіскують.

У ч. 2 цієї статті наголошено, що в разі визнання судом України, зокрема відповідно до її міжнародно-правових зобов'язань, діяльності організації (її відділення, філії, представництва), зареєстрованої за межами України, терористичною, діяльність такої організації на території України забороняють, її українське відділення (філію, представництво) на підставі рішення суду ліквідовують, а належні їй майно і майно зазначеної організації, яке перебуває на території України, конфісковують.

Водночас, відповідно до ч. 3, заяву про притягнення організації до відповідальності за терористичну діяльність подають до суду Генеральний прокурор України, прокурори АР Крим, областей, міст Києва і Севастополя у встановленому законом порядку [2].

У зв'язку з наявністю цих положень окремі суди вважають, що для визнання злочинного об'єднання

терористичною організацією слід використовувати положення ст. 24 Закону України «Про боротьбу з тероризмом» від 20 березня 2003 р. Причому як суди, так і захисники досить часто посиляються на те, що чинним законодавством не передбачено порядок визнання організацій терористичними, про який йдеться у ч. 3 ст. 24 цього Закону.

Спробуємо більш детально розібратись у цій ситуації. Аналіз ст. 24 Закону України «Про боротьбу з тероризмом» від 20 березня 2003 р. дає змогу висловити декілька тверджень відносно її тлумачення.

Очевидно, що ця стаття не стосується терористичних груп. Це означає, що кримінальна відповідальність за створення терористичних груп та участь у них передбачена в ст. 258³ КК України без дотримання порядку визначеного ч. 3 ст. 24 Закону України «Про боротьбу з тероризмом» від 20 березня 2003 р.

Більш суперечливою є ситуація з терористичними організаціями. Слід відмітити, що в цій статті вжито поняття «організація, відповідальна за вчинення терористичного акту», а не «терористична організація».

Якщо вважати, що ці поняття тотожними, то виникає чимало проблем: жодну організацію не можна визнати терористичною, доки Генеральний прокурор України, прокурори АР Крим, областей, міст Києва і Севастополя у встановленому законом порядку не подадуть заяву до суду про притягнення організації до відповідальності за терористичну діяльність. Причому такого порядку, як вважають окремі суди, ще не розроблено [3-5]. Не випадково у Верховній Раді України зареєстровано два законопроекти стосовно розв'язання цієї проблеми [6-7].

За таких умов постає питання: чи можна, не враховуючи такий порядок (передбачений ст. 24 Закону України «Про боротьбу з тероризмом» від 20 березня 2003 р., який ще не розроблений, а лише існує в окремих проектах Законів України), притягувати до кримінальної відповідальності осіб, які брали участь у терористичних організаціях або сприяли їм за ст. 258³ КК України. Очевидно, що ні.

Отож, більш ґрунтовною вважаємо позицію, відповідно до якої терміни «організація, відповідальна за вчинення терористичного акту» та «терористична організація» - різні за змістом. Поняття «терористична організація» слід застосувати для притягнення до кримінальної відповідальності її учасників, а категорію «організація, відповідальна за вчинення терористичного акту» - відносно юридичних осіб інших заходів відповідальності у вигляді ліквідації юридичної особи та конфіскації належного їй майна. Цілком закономірно, що в цій статті йдеться про організацію як юридичну особу. Відповідно, це дає підстави для своєрідного законодавчого впливу на таку організацію. Щось на зразок квазікримінальної відповідальності для юридичних осіб. Хоча в КК України така відповідальність уже існує, оскільки вчинення уповноваженою особою від імені та в інтересах юридичної особи будь-якого зі злочинів, передбачених у ст. 258-258⁵ КК, відповідно до п. 3 ч. 1 ст. 96³ КК України, є підставою для застосування до юридичних осіб заходів кримінально-правового характеру.

Узагальнюючи результати здійсненого дослідження, варто зазначити декілька важливих позицій. По-перше, терористичну організацію в контексті кваліфікації злочинів слід розглядати у двох аспектах: 1) як об'єднання фізичних осіб; 2) як юридичну особу. По-друге, для притягнення до кримінальної відповідальності учасників терористичних об'єднань як фізичних осіб не потрібно жодних порядків (достатньо лише дотримуватися загальних правил кваліфікації злочинів). Водночас для притягнення до кримінальної відповідальності за терористичну діяльність юридичних осіб необхідно розробити особливий порядок, про який йдеться в ст. 24 Закону України «Про боротьбу з тероризмом» від 20 березня 2003 р. Хоча, з іншого боку, своєрідною альтернативою такого порядку є порядок застосування заходів кримінально-правового характеру до юридичних осіб.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування [Електронний ресурс] : статистична інформація 2013-2015 рр. // Генеральна

прокуратура України : [сайт]. - Режим доступу: <http://www.gp.gov.ua/ua/stat.html>. - Назва з екрана.

2. Про боротьбу з тероризмом : Закон України від 20 берез. 2003 р. № 638-ГУ [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/638-15>. - Назва з екрана.

3. Вирок Колегії суддів Сєвєродонецького міського суду Луганської області від 28 січня 2016 р. Справа № 428/6370/14-к. [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. - Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/55361285>. - Назва з екрана.

4. Вирок Колегії суддів Новопокровського районного суду Луганської області від 28 березня 2016 р. ЄУ № 420/3363/15-к. [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. - Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/56743329>. - Назва з екрана.

5. Вирок Колегії Соснівського районного суду м. Черкаси від 4 липня 2016 р. Справа № 712/5749/15-к. [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. - Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/58796702>. - Назва з екрана.

6. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо визнання організацій терористичними» від 26 січня 2015 р. № 1840 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=53690. - Назва з екрана.

7. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо удосконалення механізмів боротьби з тероризмом» від 13 лютого 2015 р. № 2139 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc417pf3511=54044>. - Назва з екрана.